

Omdat ik heb tot half één tentamen

Over nevenschikkend *omdat* in context

Liesbeth Degand

NT 21 (3): 419–431

DOI: 10.5117/NEDTAA2016.3.DEGA

Abstract

In contrast to written Dutch, spoken Dutch sees the sporadic emergence of a coordinating use of the subordinate conjunction *omdat* ('because'). Starting from the paper by Persoon, Sanders, Quené & Verhagen (2010), this article aims at investigating the role coordinating *omdat* plays on the distinct levels of syntax, semantics, and discourse. Results suggest that coordinating *omdat* plays a discourse-specific role that is different from subordinating *omdat*.

Keywords: causal connectives, coordination, subordination, spoken language

1 Inleiding

Arie Verhagen en ik hebben een gemeenschappelijke interesse in causale uitdrukkingen allerhande, waaronder het causale *doen* en *laten* en het gebruik en de betekenis van causale connectieven (Degand 1998, 2001, Verhagen 2001, Verhagen & Kemmer 1992). Die interesse voor causale constructies betreft zowel de vorm als de functie, waarbij onze aandacht vooral gaat naar de gebruikscontext. We zijn ook in tal van andere talige fenomenen geïnteresseerd, maar met regelmaat keren we terug naar die causale uitdrukkingen en proberen te achterhalen wat ze ons over taalsysteem en taalgebruik kunnen leren.

In 2010 verscheen in *Nederlandse Taalkunde* een artikel van de hand van Persoon, Sanders, Quené & Verhagen. Aan de hand van drie verschillende methodes onderzoeken de auteurs of het gebruik van *omdat* in een coördinerende zinsstructuur (*co-omdat*) in gesproken Nederlands beschouwd kan worden als een constructie (Goldberg 2006) en, zo ja, welke betekenis

of functie deze constructie uitdrukt en vervult. Afzonderlijk blijken de cross-linguïstische, tekstlinguïstische en discourse-prosodische methodes geen sluitend antwoord te bieden om het gebruik van *co-omdat* in conversaties eenduidig te beschrijven. Een deel van de verklaring ligt volgens mij bij het op één hoopje gooien van syntactische, semantische en discursieve kenmerken van *co-omdat*. Daarom wil ik in navolging van Blühndorn (2008) proberen te ontwarren hoe coördinerend *omdat* functioneert op die drie niveaus en in welke mate deze van elkaar afhankelijk zijn. Trouw aan de functioneel-cognitieve aanpak, die ook Arie Verhagen nauw aan het hart ligt, zal mijn aandacht hoofdzakelijk uitgaan naar het bestuderen van de context die het gebruik van nevenschikkend *omdat* bevordert. Ik voeg hier meteen aan toe dat ik hierbij exploratief te werk zal gaan en misschien meer vragen zal oproepen dan ik kan beantwoorden.

2 Naar een *co-omdat* constructie?

Bij aanvang van hun onderzoek stellen Persoon et al. zich de vraag of *co-omdat* vergelijkbaar is met het Duitse *co-weil*. Immers, op het eerste gezicht lijkt *co-omdat* erg op het zogenoemde epistemische *weil* (Keller 1998) dat in het Duits ook als coördinator gebruikt kan worden, naast het nevenschikkende *co-denn*. De vergelijking blijkt echter niet op te gaan. In gesproken Duits wordt *co-weil* steeds vaker gebruikt om *co-denn* te vervangen om een causale relatie in het subjectieve, epistemische domein uit te drukken. Er is dus een proces van taalverandering, en meer nog van betekenisverschuiving aan de gang. De situatie in gesproken Nederlands is verschillend: *co-omdat* vervangt *co-want* niet. Integendeel, *want* is frequenter dan *omdat* in gesproken taal, en het heeft een breder, minder specifiek profiel dan *omdat*. *Want* is met andere woorden vrij inzetbaar in verschillende typen causale relaties, terwijl *omdat* veeleer beperkt blijft tot objectieve, causale relaties (Spooren et al. 2010, Sanders & Spooren 2009). Er is dus iets anders aan de hand en om uit te vissen wat, leggen de onderzoekers de nadruk op de specifieke betekenis en functie die *co-omdat* zou uitdrukken, ‘die afwijkt van de reeds bestaande functies van *co-want* en *sub-omdat*’ (Persoon et al. 2010: 264). Ze richten zich daarvoor tot het theoretische en methodologische apparaat van de cognitieve tekstlinguïstiek. Connectiepatronen worden er gelinkt aan gebruik in zogenaamde discoursedomeinen (Sweetser 1990), die op hun beurt (inter)subjectiviteit in taal reflecteren (Verhagen 2005). Zo worden objectieve causale relaties in het inhoudelijke domein gewoonlijk uitgedrukt met *sub-omdat*, terwijl

subjectieve causale relaties in het epistemische of speech-act domein meestal worden uitgedrukt met *want* (Degand 1998, Pit 2003, Sanders & Spooren 2009, 2015). In het 2010-artikel wordt een steekproef van 35 *co-omdat*-uitingen¹ in termen van subjectiviteit vergeleken met *sub-omdat* en *co-want*. Uit de analyse blijkt dat *co-omdat* zowel subjectieve als objectieve eigenschappen heeft. Samenvattend verklaren de onderzoekers dat *co-omdat* 'kan gebruikt worden om een causale relatie te presenteren die weliswaar duidelijke subjectieve kenmerken bevat, maar toch vooral objectief geïnterpreteerd moet worden' (p. 272). Met andere woorden, door *omdat* te gebruiken en niet *want* benadrukt de spreker de objectiviteit van een anders subjectieve relatie.

Ten slotte richten de auteurs hun analyse op de prosodische kenmerken van het *co-omdat*-patroon. Uit de literatuur blijkt immers dat prosodische aspecten zoals articulatiesnelheid, de aanwezigheid van pauzes, of toonhoogtevariabelen kunnen gekoppeld worden aan functionele kenmerken van onder andere connectiefpatronen en discoursestructuur (Den Ouden et al. 2003, Van Donzel & Koopmans-Van Beinum 1996, Schilperoord 1996 voor het Nederlands). De resultaten van de prosodische analyse laten zien dat *co-omdat* een afwijkend profiel vertoont wat het voorkomen van pauzes en declinatie-resets direct na het connectief betreft, zowel ten opzichte van *sub-omdat* als *co-want* (terwijl deze onderling niet van elkaar verschillen op deze punten). Deze resultaten kunnen echter niet eenduidig aan een specifiek functioneel profiel worden gekoppeld en vragen dus om nader onderzoek.

3 Nevenschikkend *omdat* tussen syntaxis en discourse

Uit het voorafgaande moet blijken dat Persoon et al. (2010) hun aandacht voornamelijk vestigen op de specifieke betekenis van de *co-omdat*-constructie, waarbij een hoofdzakelijk functioneel-semantische verklaring gezocht wordt voor het gebruik van *omdat* in de plaats van *want*. De auteurs verwerpen expliciet de vraag waarom *omdat* hier voorkomt in 'een Y-segment in hoofdzinsvolgorde' (p. 263). Toch lijkt mij die laatste vraag relevant in de discussie van taalsysteem en taalgebruik. Twee lijnen van on-

1 Het subcorpus dat door de auteurs werd samengesteld bestaat uit een selectie van 1926 *omdat*-uitingen uit de Nederlands-Nederlandse *face-to-face* conversaties en interviews met leraren Nederlands van het Corpus Gesproken Nederlands (CGN, zie Van Eerten 2007). Daarvan behoren 5% tot het *co-omdat*-patroon.

derzoek wil ik in dit verband exploratief benaderen op basis van een selectie nevensgeschikte *omdat*-zinnen uit het CGN. Daarvoor heb ik gebruik gemaakt van een subcorpus dat we hadden aangelegd in het kader van een ander onderzoek (Degand & van Bergen 2016) met de volgende kenmerken: component *face-to-face*, regio Noord-Nederland, leeftijd 18-24 jaar. Daaruit heb ik 1015 *omdat*-zinnen geëxtraheerd, waarvan er 33 (d.i. 3,25%) in een hoofdzinsvolgorde voorkomen. Anders dan Persoon et al. (2010) zitten in die selectie wel uitingen waarin *omdat* onmiddellijk gevolgd wordt door een gevulde pauze of door een tussenwerpsel. Gevallen waarin de uiting na *omdat* wordt afgebroken, heb ik niet meegerekend.

De eerste onderzoekslijn betreft een eventueel structureel parallellisme tussen hiërarchische en niet-hiërarchische relaties op syntactisch en op discoursniveau (Beaman 1984, Blühdorn 2008) en de vraag of nevenschikkend *omdat* hierin een specifieke rol krijgt toebedeeld. Mijn bevindingen zal ik verder belichten vanuit het conversatieanalytische onderzoek naar syntactische structuren (Hakulinen & Selting 2005, Ono & Thompson 1996).

3.1 Nevenschikkend *omdat* op syntactisch niveau

Blühdorn (2008) stelt de vraag of het onderscheid tussen subordinatie en coördinatie parallel verloopt op het niveau van discourse en syntaxis, waarbij hij zijn aandacht richt op (syntactische en discourse) relaties uitgedrukt door connectieven. Uitgangspunt voor zijn theoretische bespreking is volgende vraag:

Should it be assumed that hierarchical connections of clauses reflect hierarchical connections of discourse units and that non-hierarchical connections of clauses reflect non-hierarchical connections of discourse units (...)? Or should it be assumed that the two domains of connection are structurally independent of each other? (Blühdorn 2008: 60).

Het is deze tweede optie die het volgens Blühdorn haalt. Tegen de functionele discourse-analyses in (zie bv. Matthiessen & Thompson 1988, Mann & Thompson 1988, Taboada & Mann 2006) betoogt hij dat het syntactische onderscheid tussen coördinatie en subordinatie, zoals dat standaard wordt uitgedrukt door respectievelijk nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden, geneutraliseerd wordt op de niveaus boven de zin. Met andere woorden, het is niet zo dat syntactische nevenschikking een weerspiegeling is van een niet-hiërarchische discoursrelatie, en subordinatie is geen reflectie van een hiërarchische relatie op discoursniveau. Wel moet

er op elk niveau een onderscheid gemaakt worden tussen relaties met gelijke en ongelijke status. In syntactische coördinatie hebben de segmenten een gelijke status ten opzichte van de coördinator. In de woorden van de ANS betekent dit ‘dat de leden van een nevenschikking syntactisch gelijkwaardig zijn: ze moeten elk afzonderlijk de functie van het geheel kunnen vervullen’ (E-ANS 2002: 24-3-1-1). In het Nederlands zijn de gecoördineerde segmenten bijna altijd hoofdzinnen, waarbij het finiete werkwoord de tweede zinsplaats vult (als voor-PV) en het voegwoord geen deel uitmaakt van de leden van de samenstelling (E-ANS 2002: 24-2-2). Die gelijkwaardige syntactische status neemt niet weg dat er wel een beperking kan bestaan op de wijze waarop de segmenten geordend worden: ‘coordinators connect their coordinands basically by linear sequence’ (Blühndorn 2008: 63). Ook al zijn de nevenschikte segmenten zelfstandig, ze zijn dus meestal niet omkeerbaar zonder betekenisverandering (cf. *infra*), zoals blijkt uit voorbeelden (1) en (2) met *want*. Ook staat de coördinator verplicht tussen de twee gecoördineerde segmenten, waardoor een voorbeeld zoals (3) niet dezelfde lezing kan krijgen als voorbeeld (1).

- (1) (maar uhm [dat was wel leuk]. **want** [af en toe kwam d'r dan opeens een hele harde storm aan en dan begon alles te wapperen] (CGN, fnooo6o8)
- (2) ? [af en toe kwam d'r dan opeens een hele harde storm aan en dan begon alles te wapperen] **want** [dat was wel leuk]
- (3) ? **want** [af en toe kwam d'r dan opeens een hele harde storm aan en dan begon alles te wapperen] [dat was wel leuk].

Nevenschikkend *omdat* lijkt in dit plaatje te passen. Het verbindt twee hoofdzinnen die niet omkeerbaar zijn zonder betekeniswijziging (zie voorbeelden 4-5), en vooropplaatsing is niet mogelijk.

- (4) [het is is 't onhandigst maandag] **omdat** [d'r kan zoveel in 't weekend gebeuren waardoor je ineens maandag niet kan]. (CGN, fnooo684)
- (5) ? [d'r kan zoveel in 't weekend gebeuren waardoor je ineens maandag niet kan] **omdat** [het is is 't onhandigst maandag]

Op syntactisch vlak lijkt het dus te gaan om een nevenschikkend (gebruikt) voegwoord. Vervanging door *want* blijkt syntactisch trouwens perfect aanvaardbaar, met uitzondering van vijf gevallen die volgens mijn intuïties niet vervangbaar zijn door *want*. Daarbij gaat het twee keer om een combinatie van nevenschikkend *omdat* met een ander nevenschikkend voeg-

woord (*maar omdat*), terwijl de onderlinge combinatie van nevenschikkende voegwoorden syntactisch uitgesloten is (**maar want*) (E-ANS 2002: 24-2-2). In twee andere gevallen biedt het *omdat*-segment een direct antwoord op een *waarom*-vraag (*Waarom? *Want ...*). Het laatste geval is een focaliserende *dat komt omdat*-constructie, die ook geen *want* toelaat (6).

- (6) och ik schrijf op eenendertig ja dat komt **omdat** (**want*) er staat eenendertig juli. (CGN, fn000515)

Op syntactisch vlak lijkt nevenschikkend *omdat* dus een tussenpositie in te nemen tussen nevenschikking en onderschikking. Op zinsniveau gedraagt het zich nevenschikkend, maar op morfosyntactisch vlak blijft het een onderschikkend voegwoord, dat combineerbaar is met nevenschikkende voegwoorden en voorkomt in specifieke subordinerende constructies. Op de vraag waarom de spreker *omdat* in een hoofdzin gebruikt, en niet in een traditionele bijzin, zou het voorlopige antwoord kunnen zijn: omdat de spreker een gelijkwaardige syntactische status wil geven aan de twee verbonden segmenten, en tegelijkertijd de morfosyntactische flexibiliteit van onderschikkende voegwoorden wil behouden.

3.2 Nevenschikkend *omdat* op semantisch niveau

Ook op het semantische vlak kan een onderscheid gemaakt worden tussen hiërarchische en niet-hiërarchische relaties. Blühdorn (2008: 70) herformuleert dit in termen van relationele (a)symmetrie: 'Non-hierarchical semantic connections are symmetrical. Their relata have equal semantic functions and equal semantic weight'. Het syntactische gevolg van semantische symmetrie is dat de verbonden segmenten omkeerbaar zijn zonder noemenswaardige verandering van betekenis. Een typisch voorbeeld is (7) (vertaling van Blühdorns voorbeeld 14):

- (7) De pinguïns waren bruingeel **en** de giraffen waren zwartwit.

Bij een asymmetrische verbinding heeft het omkeren van de syntactische (deel)zinnen wel semantische gevolgen, ook al kan ze syntactisch uitgedrukt worden door een nevenschikkend (*want* in (8)) of een onderschikkend voegwoord (*omdat* in een nevenschikte (9) of ondergeschikte (10) context).

- (8) 't zou jammer zijn als alle opnamen verknoeid waren omdat die vogel zo uh z'n best doet xxx. dat doet ie zeker **want** hij fluit van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. (CGN, fn000518)

- (9) ja misschien heeft Sander mazzel want ik ga denk ik proberen om voor hem te regelen dat ie nog effe mag komen vrijdag. **omdat** hij moet vrijdag werken in Amsterdam en dan ga ik dat zeggen tegen Bertie ... (CGN, fn000567)
- (10) 's avonds willen ze geen bussen meer laten rijden. **omdat** die amper bezet zijn. (CGN, fn000795)

Voorbeelden (8-10) tonen dus dat syntactische nevenschikking en semantische symmetrie niet gelijklopen en uit elkaar moeten gehouden worden. Causale verbindingen zijn semantisch asymmetrische verbindingen, of ze nu door (nevenschikkend of onderschikkend) *omdat* of *want* worden uitgedrukt. Blühorn (2008: 73) verwijst zelf terloops naar nevenschikkend *weil*, dat hij een '(non-prototypical) coordinator' noemt. We zien dusver geen semantische verklaring voor de keuze van het ene of andere connectief in hoofdzinsvolgorde. Een subjectiviteitsanalyse geeft ook hier geen uitsluitsel. In navolging van Persoon et al. (2010) heb ik de 33 nevenschikkende *omdat*-uitingen van mijn subcorpus als subjectief of objectief gecategoriseerd. Uit het resultaat blijkt dat 20 op 33 uitingen (circa 60%) in een veeleer objectieve context worden gebruikt, waarin nevenschikkend *omdat* een oorzakelijke verklaring geeft voor een feit of handeling in het eerste segment. Persoon et al. hadden een omgekeerd resultaat waarbij een kleine meerderheid co-*omdat* (19/33) net subjectieve relaties uitdrukte (maar we weten inmiddels hoe moeilijk het is om dergelijk onafhankelijk uitgevoerd onderzoek te vergelijken, laat staan om er conclusies uit te trekken). Op basis van mijn exploratieve resultaten zouden we dus kunnen stellen dat nevenschikkend *omdat* zich in 60% van de gevallen gedraagt zoals onderschikkend *omdat*, en dat in 40% van de gevallen nevenschikkend *omdat* (misschien) voor een objectivering van een subjectieve context zorgt. Echt overtuigend is dit resultaat niet, en bovendien verklaart het ook niet waarom *omdat* hier in een hoofdzin voorkomt.

3.3 Nevenschikkend *omdat* op discoursniveau

Op het niveau van de discourse gaat de aandacht naar fenomenen die niet verklaarbaar zijn op zinsniveau, maar het niveau boven de zin aanspreken om tot uiting te komen. Discourserelaties of coherentierelaties behoren daartoe. In de woorden van Sanders & Spooren (2007: 918): 'there is a shared belief that "discoursehood" is based on the possibility to relate discourse segments to form a coherent message'. Zo goed als alle discoursmodellen onderscheiden op een of andere manier tussen hiërarchische en niet-hiërarchische discourserelaties. De concepten van *nucleus* en *satel-*

lite uit de *Rhetorical Structure Theory* (RST; Mann & Thompson 1988) blijven daarbij een vooraanstaande rol spelen om een onderscheid te maken tussen belangrijke, essentiële informatie, die niet weglaatbaar is (de nucleus) en secundaire, eventueel weglaatbare informatie (de satelliet). Hierbij hoort eveneens de hypothese dat de discoursestructuur spoort met de syntactische en/of semantische structuur. Zo stellen Taboada & Mann (2006: 427) dat '[t]his nuclearity principle is also the basis of hypotactic relations postulated for lower levels of organization in language (i.e. the main-subordinate distinction in complex clauses)'; een stelling die voornamelijk door Matthiessen & Thompson (1988) wordt verdedigd. Blühdorn (2008) stelt zich daar mijns inziens terecht vragen bij. Ten eerste blijkt het nucleariteitsprincipe in de praktijk moeilijk toepasbaar (zie Stede 2008), en bovendien kunnen nucleus-satellietrelaties zowel door nevenschikkende als onderschikkende zinnen worden uitgedrukt (zie ook Dinesh et al. 2005), wat een indirecte aanwijzing is 'for considering discourse structure as independent of syntactic structure' (Blühdorn 2008: 77). Ook Verhagen (1997) stelt vragen bij de manier waarop RST tekstsegmenten en zinssegmenten (deels) gelijkstelt. Blühdorn (2008: 80) pleit ervoor om discourse als een 'system *sui generis*' te beschouwen waarbij 'hierarchical and non-hierarchical discourse relations should be defined as relations between rhetorically categorized units (such as utterances or speech acts) with certain rhetorical functions (such as topic and focus, or intended communicative effects)' (Blühdorn 2008: 77).

Als we dit vertalen naar het gebruik van onze causale connectieven betekent dit dat we moeten nagaan of de verbonden segmenten inderdaad *rhetorically categorized units* zijn en of het op dit niveau iets uitmaakt of *omdat* onderschikkend of nevenschikkend gebruikt wordt. Methodologisch is deze taak verre van eenvoudig. Een eerste piste is om te onderzoeken hoe relationele en referentiële coherentie op dit niveau interageren (in navolging van de *multi-level annotation* in Stede 2016). Met andere woorden, zien we een verschil in coreferentiepatronen tussen onderschikkend en nevenschikkend *omdat*, dat erop zou kunnen wijzen dat de twee van elkaar verschillen op discoursniveau? Om dit te operationaliseren heb ik de verbonden segmenten als coreferentieel beschouwd als (minstens) eenzelfde referent in beide segmenten expliciet vermeld wordt, ofwel door lexicale repetitie (*oma* in voorbeeld 11) of door middel van een voornaamwoord (12), anders zijn de segmenten niet coreferentieel.

- (11) ik uhm tussen de middag moesten we mijn zus en ik altijd bij mijn oma eten. **omdat** oma woonde alleen en mijn moeder vond dat zielig dus wij moesten dat oplossen (CGN, fn000634)
- (12) nou me op deze arbeidsmarkt moet je gewoon zorgen dat je werknemers behoudt. zeker je goeie werknemers. **omdat** als die weggaan als die 't ergens anders beter hebben gaan ze gewoon (CGN, fn000791)

Nevenschikkend *omdat* komt iets vaker voor in een context die niet coreferentieel is (19/33, of 57%), en als er wel coreferentie is, dan wordt ze iets vaker uitgedrukt door een voornaamwoord (9/14) dan door lexicale verwijzing. Ter vergelijking, een random selectie van 33 onderschikkende *omdat*-zinnen resulteert in een omgekeerd beeld: vaker wel coreferentieel (19/33), en dan bijna exclusief gemarkeerd door een voornaamwoord. Tentatief zouden we dus kunnen stellen dat nevenschikkend *omdat* op discoursniveau verschilt van onderschikkend *omdat*, in die mate dat de nevenschikking autonomere uitingen verbindt. Topiccontinuïteit en informatiestructuur zijn een andere invalshoek die we op het discoursniveau zouden kunnen toepassen (Stede & Mamprin 2016), maar wegens plaatsgebrek ga ik hier niet verder op in.

Voor ik afsluit, zou ik een laatste methodologische insteek willen toepassen op het gebruik van nevenschikkend *omdat* op discoursniveau, met name die van de conversatieanalyse (Hakulinen & Selting 2005, ten Have 1990, Ono & Thompson 1996). Een van de belangrijke aannames van conversatieanalyse is dat het verloop van *talk-in-interaction* niet op voorhand vastligt en dus in hoge mate open is omdat wat volgt nog moet geproduceerd worden door de conversatieparticipanten. Maar ook wat reeds geproduceerd werd, is vatbaar voor correctie en herformulering, zonder dat het geformuleerde volledig uitwisbaar is. Het eigene van gesproken taal is inderdaad dat het *transitory*, *irreversible* en *synchronized* is (Auer, 2009: 2-3). Die irreversibiliteit maakt dat de spreker op (bijna) eender welk moment in het productieproces de keuze heeft tussen verdergaan of corrigeren/herformuleren. Toegepast op nevenschikkend *omdat* is het opvallend dat geen enkele van de *omdat*-uitingen in het subcorpus gecorrigeerd wordt door een *want*. Het is dus niet zo dat de spreker na het produceren van *omdat* een hoofdzin i.p.v. een bijzin zou plannen en daardoor zijn *omdat* zou corrigeren door een *want*. Voorbeelden als (13) zijn niet te vinden.

- (13) maar ik zit even te denken of ik 's middags niet ook naar huis ga **omdat** [uh want] ik heb tot half één tentamen.

Ik speculeer dat dit niet het geval is omdat zowel *omdat* als *want* typische markeerders van een causale relatie zijn; de spreker wil zijn causale relatie niet corrigeren en dus volgt er ook geen formele herformulering. Deze overweging past ook bij de pauzeanalyse die ik heb uitgevoerd en waaruit blijkt dat er geen pauze is vóór nevenschikkend *omdat* in 27 op 33 gevallen. Met andere woorden, er wordt eerst gepland dat er een causale relatie komt, en daarna wordt die formeel ingevuld. Dit betekent niet dat er nooit een andere vorm van herformulering of *restart* is. In ongeveer een derde van de gevallen (10/33) is er een vorm van *restart* zoals in voorbeeld (14). Bij zo'n *restart* wordt het tweede segment een aparte discourse unit.

- (14) [...] maar ja zelf was ie niet uit z'n dak aan 't gaan zeg maar. **omdat** hij ja hij was gewoon aan 't werk dus ...

Andere opvallende gevallen zijn het gebruik van nevenschikkend *omdat* voor een complexe zin, die daardoor op discoursniveau een autonoom statuut krijgt dat niet verenigbaar is met een bijzin. Een voorbeeld is (15).

- (15) – ik wil niet nu van spullen van tweedehandsbeurzen afhankelijk worden.
– nee nee. maar i voor mijn computer **omdat** als ik nu iets onder Word opsla dan kan ik gewoon echt koffie gaan zetten tussendoor.

In navolging van Persoon et al. (2010) heb ik ook onderzocht of nevenschikkend *omdat* (onmiddellijk) gevolgd wordt door een declinatie-reset, die zou aanduiden dat de spreker aan een nieuwe uiting (of speech-act) begint. Ik ben hierbij perceptief te werk gegaan (volgens de methode in Simon & Degand 2007), en heb de reset onafhankelijk gecodeerd van de eventuele aanwezigheid van pauzes. De resultaten zijn vergelijkbaar met die van Persoon et al. Er is een reset onmiddellijk na nevenschikkend *omdat* in 17 van de 33 gevallen. Dit schept een beeld waarin de discursieve zelfstandigheid van de *omdat*-uiting ook prosodisch wordt gemarkeerd in de helft van de gevallen.

Op basis van deze enkele illustrerende voorbeelden moet duidelijk worden dat een conversatieanalyse van nevenschikkend *omdat* additionele argumenten kan verschaffen voor een specifiek discoursegebruik van dit typisch gesproken fenomeen. Daarbij is mijn voorlopige conclusie dat nevenschikkend *omdat* inderdaad op discoursniveau voorkomt als markeerder van een causale relatie tussen autonome discourse units, maar tot

nader inzien lijkt hiërarchie hier geen cruciale rol te spelen. Ik durf hierbij te opperen dat onderschikkend *omdat* misschien niet altijd op discourse-niveau actief is, maar enkel op het syntactische en semantische niveau.

4 Conclusie

Aanvangspunt van deze bijdrage was het artikel van Persoon et al. (2010) waarin de vraag wordt gesteld of er in gesproken Nederlands een co-*omdat*-constructie in de maak is. Argumenten uit de tekstlinguïstische, contrastieve en discourse-prosodische traditie werden daarbij aangedragen om het bestaan van dergelijke constructie te (proberen) bevestigen. Of co-*omdat* inderdaad als een constructie beschouwd kan worden, kan mijns inziens niet echt hard gemaakt worden op basis van hun resultaten. Wel sluit ik me aan bij hun pleidooi om op zoek te gaan naar ‘congruentie tussen de verschillende afzonderlijke analyses’ (Persoon et al. 2010: 280). In die zin heb ik in deze bijdrage getracht om bijkomende argumenten aan te dragen die moeten helpen verklaren wat er met het gebruik van *omdat* in een hoofdzin aan de hand is. De hoofdlijn van mijn argumentatie volgt die van Blühndorn (2008) die ervoor pleit om de syntactische, semantische en discourseniveaus onafhankelijk van elkaar te analyseren. Deze werkwijze druist weliswaar in tegen mijn functioneel-cognitieve inborst, maar heeft wel het voordeel dat ze helpt om het kluwen van onderschikking/nevenschikking en hiërarchische/niet-hiërarchische relaties te ontwarren.

Op syntactisch vlak lijkt nevenschikkend *omdat* een tussenpositie in te nemen tussen nevenschikkende voegwoorden en onderschikkende voegwoorden, waarbij nevenschikkend gebruik deels gecombineerd wordt met de morfosyntactische flexibiliteit van onderschikkende voegwoorden. Semantisch lijken er geen sterke argumenten te bestaan om een specifieke betekenis te geven aan nevenschikkend *omdat* noch in termen van subjectiviteit, noch op het vlak van de semantische (a)symmetrie. Op discourse-niveau bleek het onderscheid tussen nucleus en satelliet niet echt stand te houden, maar lijkt de interactie tussen relationele en referentiële coherentie te pleiten voor een verschillend discoursestatuut voor het gebruik van *omdat* in hoofdzin of bijzin. Ook de (beperkte) prosodische en conversatieanalytische beschrijving lijkt te pleiten voor een apart discoursestatuut van *nevenschikkend omdat*. Meer onderzoek is hier echter zeker wenselijk.

Referenties

- Auer, P. (2009). On-Line Syntax: Thoughts on the Temporality of Spoken Language. *Language Sciences* 31, 1-13.
- Beaman, K. (1984). Coordination and subordination revisited: syntactic complexity in spoken and written narrative discourse. In: D. Tannen (red.) *Coherence in spoken and written discourse*. Norwood, N.J.: Ablex, 45-80.
- Blühndorn, H. (2008). Subordination and coordination in syntax, semantics and discourse: Evidence from the study of connectives. In: C. Fabricius-Hansen & W. Ramm (red.) *'Subordination' versus 'Coordination' in Sentence and Text*. Amsterdam: Benjamins, 59-85.
- Degand, L. (1998). Het ideationele gebruik van *want* en *omdat*: Een geval van vrije variatie? *Nederlandse taalkunde* 3, 309-326.
- Degand, L. (2001). *Form and Function of Causation. A Theoretical and Empirical Investigation of Causal Constructions in Dutch*. Leuven: Peeters.
- Degand, L. & G. van Bergen (2016). Discourse Markers as Turn-Transition Devices: Evidence from Speech and Instant Messaging. *Discourse Processes*, 1-25.
- Den Ouden, H., L. Noordman & J. Terken (2003). De prosodische realiseren van hiërarchische structuur, nucleariteit en retorische relaties in teksten. *Gramma/TTT* 8, 185-209.
- Dinesh, N. A. Lee, E. Miltsakaki, R. Prasad, A. Joshi & B. Webber (2005). Attribution and the (Non-) Alignment of Syntactic and Discourse Arguments of Connectives. *Proceedings of the ACL Workshop Frontiers in Corpus Annotation*, Ann Arbor (MI).
- Donzel, M.E. van & F.J. Koopmans-Van Beinum (1996). Pausing strategies in discourse in Dutch. *Proceedings International Conference on Spoken Language Processing* 96, 1029-1032.
- E-ANS (2002). Algemene Nederlandse spraakkunst. <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/>>
- Eerten, L. van (2007). Over het Corpus Gesproken Nederlands. *Nederlandse Taalkunde* 3, 194-215.
- Goldberg, A. (2006). *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakulinen, A. & M. Selting (2005). *Syntax and Lexis in Conversation: Studies on the Use of Linguistic Resources in Talk-in-Interaction*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Have, Paul ten (1990). Methodological issues in conversation analysis. *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 27, 23-51.
- Keller, R. (1998). *A theory of linguistic signs*. Oxford: Oxford University Press.
- Mann, W. & S. Thompson (1988). Rhetorical Structure Theory: Toward a Functional Theory of Text Organization. *Text* 8, 243-81.
- Matthiessen, C. & S.A. Thompson (1988). The structure of discourse and 'subordination'. In: J. Haiman & S.A. Thompson (red.), *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam: Benjamins, 275-329.
- Ono, T. & S.A. Thompson (1996). Interaction and Syntax in the Structure of Conversational Discourse: Collaboration, Overlap, and Syntactic Dissociation. In: Ed. E.H. Hovy & D.R. Scott (red.), *Computational and Conversational Discourse*. Berlin / Heidelberg: Springer, 67-96.
- Persoon, I., T.J.M. Sanders, H. Quené, & A.Verhagen (2010). Een coördinerende omdat-constructie in gesproken Nederlands? Tekstlinguïstische en prosodische aspecten. *Nederlandse taalkunde* 15, 259-282.
- Pit, M. (2003). *How to express yourself with a causal connective*. Amsterdam/New York: Rodopi.
- Sanders, T.J.M. & W.P.M.S. Spooren (2007). Discourse and text structure. In D. Geeraerts & H. Cuyckens (red.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 916-943.

- Sanders, T. & W. Spooren (2009). Causal categories in discourse – Converging evidence from language use. In T. Sanders & E. Sweetser (red.), *Causal categories in discourse and cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Sanders, T.J.M. & W.P.M.S. Spooren (2015). Causality and subjectivity in discourse – The meaning and use of causal connectives in spontaneous conversation, chat interactions and written text. *Linguistics*, 53, 53-92.
- Schilperoord, J. (1996). It's about time. Temporal aspects of cognitive processes in text production. Amsterdam: Rodopi.
- Simon, A.C & L. Degand (2007). Connecteurs de causalité, implication du locuteur et profils prosodiques. Le cas de *car* et de *parce que*. *Journal of French Language Studies* 17, 323-341.
- Spooren, W., T. Sanders, M. Huiskes & L. Degand (2010). Subjectivity and causality: A corpus study of spoken language. In: S. Rice & J. Newman (red.), *Empirical and Experimental Methods in Cognitive/Functional Research*. CSLI Publications, 241-255.
- Stede, M. (2008). RST revisited: Disentangling nuclearity In: C. Fabricius-Hansen & W. Ramm (red.), *'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text – A cross-linguistic perspective*. Amsterdam: Benjamins, 33-58.
- Stede, M. (red.) (2016). *Handbuch Textannotation : Potsdamer Kommentarkorpus 2.0*. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam.
- Stede, M. & S. Mamprin (2016). Information structure in the Potsdam Commentary Corpus: Topics. *Proceedings of Language Resources and Evaluation Conference (LREC)*, Portoroz, 2016.
- Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taboada, M. & W.C. Mann (2006). Rhetorical Structure Theory: Looking Back and Moving Ahead. *Discourse Studies* 8 (3), 423-59.
- Verhagen, A. & S. Kemmer (1992). Interactie en oorzakelijkheid. *Gramma/TTT* 1, 1-20.
- Verhagen, A. (1997). Tekstsegmentatie, onderschikking en subjectiviteit. *Gramma/TTT* 5, 249-268.
- Verhagen, A. (2001). Terug naar *want* en *omdat*. In: B. Dongelmans, J. Lalleman, & O. Praamstra (red.), *Kerven in Een Rots. Opstellen over Nederlandse Taalkunde, Letterkunde En Cultuur, Aangeboden aan Jan W. de Vries bij zijn afscheid als Hoogleraar Dutch Studies aan de Universiteit Leiden*. Leiden: SNL, 107-119.
- Verhagen, A (2005). *Constructions of Intersubjectivity: Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press.

About the author

Liesbeth Degand, Université catholique de Louvain.

E-mail: liesbeth.degand@uclouvain.be

